

افغان سوله؛ د ټاکنو پایلې او لنډ مهاله اوربند په ازمېښت کې

په وروستیو کې د افغان سولې په اړه هغه وخت هیلې پراخې کچې ته ورسېدې، کله چې امریکا او طالبانو د افغان جگړې پای ته رسولو په پار د هوکړې لاسلیک کولو په اړه راپورونه ور کړل. له هغې وروسته د ولسمشریزو ټاکنو وروستی پایلې هم اعلان شوې چې د دولت ساز ټیم څخه محمد اشرف غني د ولسمشر په توګه بریالی نوماند اعلان شو. د ټاکنو وروستیو پایلو په اړه د پخواني ولسمشر حامد کرزي په ګډون ډېری افغان مشرانو او په ځانګړې توګه اجرائیه رئیس عبدالله عبدالله ډول ډول غبرګونونه ښکاره کړل چې د خلکو ترمنځ یې د راتلونکې په اړه تشویشونه پیدا کړل. د شته تشویشونو په ترڅ کې د روانې میاشتې په درېیمه نېټه افغان طالبانو او امریکایي چارواکو د تاوتریخوالي کمولو اووه ورځنۍ لړۍ پیلولو په اړه اعلامیې خپرې کړې. دا چې د ولسمشریزو ټاکنو پایلې او د تاوتریخوالي کمولو اوونیزه لړۍ به په افغان سولې څه ډول اغېزې ولري په دې تحلیل کې پرې شننه کوو.

افغان سوله

د افغان سولې په اړه د امریکا او افغان طالبانو ترمنځ د لسو څخه زیاتې ناستې چې شاوخوا 18 میاشتې وخت یې ونیوه ترسره شوې. د هرې ناستې په ترسره کېدو سره د افغان ولس ترمنځ چې د څو لسيزو راهیسې د سولې په تمه دی د بڼې راتلونکې په اړه نوې هیلې راټوکېدلې. د تېر میلادي کال سپتمبر میاشت کې دواړو خواوو یوې نسبي هوکړې ته د رسېدو او نږدې کېدو په اړه خبرونه ور کړل، مګر کله چې طالبانو په کابل کې د یوې چاودنې پرې غاړه واخیسته او د یو امریکایي وګړي ترڅنګ څو افغانان پکې ووژل شول ولسمشر ټرمپ طالبانو سره د هوکړې لاسلیک کولو لړۍ لغوه اعلان کړه. د درې میاشتني ځنډ وروسته کله چې د امریکا ولسمشر افغانستان ته سفر ترسره کړ، یو ځل بیا یې طالبانو سره د خبرو اترو لړۍ پیلولو په اړه څرګندونې ترسره کړې، او پراخه هرکلی یې وشو.¹

له هغې وروسته امریکا هڅه کوله ترڅو طالبان دې ته اړ کړي چې د افغان حکومت سره خبرې اترې ترسره کړي، مګر طالبانو یې مخالفت کاوه. په ورته وخت کې چین هېواد افغان سولې په اړه د طالبانو او افغان سیاسي مشرانو یوه غونډه راوبلله، افغان دولت نه یوازې په یادې غونډه کې ګډون ترسره نه کړ، بلکې پخواني ولسمشر حامد کرزي په ګډون یې

¹ <https://www.nbcnews.com/news/world/trump-says-taliban-talks-back-months-after-declaring-them-dead-n1093206>

نورو افغان مشرانو ته هم اجازه ور نه کړه ترڅو په یادې غونډه کې گډون ترسره کړي، او دا دلیل وړاندې کاوه چې یوازې افغان دولت کولی شي په بهر کې د افغان ولس رسمي استازیتوب وکوي نه سیاسي څېرې. 2

په دوحه کې د زلمي خلیلزاد په مشرۍ امریکایي هیئت او افغان طالب مشرانو سولې ته نږدې او رسېدو په پار وخت پر وخت د یو شمېر پرمختګونو په اړه رسنیو ته معلومات ورکول. په پایله کې د حقاني ډلې مخکښ غړي انس حقاني په گډون دوه تنه نور طالب مشران چې له افغان دولت سره د څو کلونو راپدېخوا بندیان وو د هغو دوو تنو بهرنیانو په بدله کې چې طالبانو سره بندیان وو تبادله شول او د ولسمشر غني پر وینا چې یاد گام کولی شي سولې ته لاره هواره کړي. 3

مگر افغان دولت بیا وروسته طالبانو سره د خبرو اترو ترسره کېدو وړاندې د اوربند شرط کېښود کوم چې د پخواني ولسمشر حامد کرزي په گډون د یو شمېر افغان مشرانو لخوا د سولې پروسې پر وړاندې خنډ وگڼل شو. 4

د پاکستان بهرنیو چارو وزیر شاه محمود قریشي بیا د روان کال میلادي کال جنوري میاشت کې د طالبانو لخوا د تاوتریخوالي کمولو غوښتنې منلو په اړه څرگندونې ترسره کړې او نوموړي دا کار د سولې لپاره یو ښه گام یاد کړ. په داسې حال کې چې له دې وړاندې د امریکا بهرنیو چارو وزیر مایک پومپيو له طالبانو غوښتي وو که په رېښتیا غواړي چې خپله اراده وښيي نو د تاوتریخوالي کمولو ته دې ژمن شي، او طالبانو یې په غبرگون کې څرگنده کړه چې زیات شمېر غوښتنې د سولې پر وړاندې خنډونه جوړولی شي. 5

د قریشي له څرگندونو وروسته د افغان طالبانو او امریکا ترمنځ د خبرو اترو ترسره کېدو په لړ کې د اوربند پر ځای د تاوتریخوالي کمولو اصطلاح ډېره مخې ته راغله، کومه چې د ولسمشر غني ویاند صدیق صدیقي او د ولسمشر غني دویم معاون لخوا یوه ناڅرگنده طرحه وگڼل شوه او یوازې پر اوربند یې ټینګار درلود.

د روان میلادي کال فروری په 12 نېټه د امریکا ولسمشر ډونالد ټرمپ خبر ور کړ چې له طالبانو سره خبرو ته ډېر نژدې شوي یو، او دې کار یو ځل بیا په لویه کچه سولې ته د رسېدو هیلې زیاتې کړې. او د ناټو کلنۍ امنیتي غونډه چې مونیخ کې ترسره شوه، ولسمشر اشرف غني د امریکا بهرنیو چارو او دفاع وزیرانو په گډون د افغان سولې لپاره د امریکا ځانگړي استازي زلمي خلیلزاد سره ولیدل او د امریکایي لوري لخوا د تاوتریخوالي کمولو په اړه لا ډېرې څرگندونې ترسره شوې. مگر بلخوا د ناټو مشر د طالبانو لخوا د تاوتریخوالي کمولو په صورت کې د ناټو ځواکونو تنظیمولو خبر ور کړ او په ښکاره یې و نه ویل چې بهرني ځواکونه به له افغانستان څخه وځي او که څنگه؟

د ولسمشریزو ټاکنو پایلې

د ټاکنو خپلواک کمیسیون د پینځه میاشتني ځنډ وروسته د جنجالي ټاکنو وروستۍ پایلې اعلان کړې، او محمد اشرف غني یې د 50.64 سلنې رایو اخیستو سره ولسمشر اعلان کړ. د پایلو اعلان وړاندې د ثبات او همگاریۍ ټیم غړو د درغلی په صورت کې د موازي حکومت جوړولو گواښ کړی وو، مگر کله چې پایلې اعلان شوې د یاد ټیم مشر ډاکټر عبدالله عبدالله چې په ټاکنو کې د محمد اشرف غني مخکښ سیال گڼل کېده ځان گټونکی اعلان کړ او د ټول شموله حکومت جوړولو اعلان یې وکړ. د ټاکنو پایلو په اړه پخواني ولسمشر حامد کرزي او یو شمېر نورو افغان مشرانو

² <https://da.azadiradio.com/a/30289294.html>

³ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-7701351/Taliban-releases-two-American-University-teachers.html>

⁴ <https://www.bbc.com/pashto/afghanistan-51165958>

⁵ <https://www.bbc.com/pashto/afghanistan-51135499>

غبرگونونه وښودل او ټاکنې یې د ولسواکۍ پر ضد او د سولې پر وړاندې خنډ یاد کړ. او څرگنده یې کړه په اوس وخت کې افغانان سولې ته اړتیا لري، نه دغه ډول تټو ټاکنو ته چې کم شمېر افغانانو پکې گډون ترسره کړ. د کویت، هند مشرانو او د اروپایي اتحادیې یو غړي پرته د پایلو اعلان وروسته هیڅ کوم هېواد د پایلو مبارکي ښاغلي محمد اشرف غني ته ور نه کړه، اروپایي اتحادیې په راتلونکې کې د افغان دولت سره د مرستې ترسره کېدو او گډ کار هیله څرگنده کړه چې د عبدالله عبدالله له سخت غبرگون سره مخ شوه.

د ټاکنو پایلو د افغان ولس ترمنځ یو لړ تشویشونه را ولاړ کړي وو او هیڅوک نه پوهېدل چې څه به کېږي؟ ځکه په شمال کې د عبدالله عبدالله د تیم غړي رشیم دوستم په ډاکټر عبدالله غبر وکړ ترڅو په شمال کې خپل والیان وټاکي او د افغانستان اوسني بد وضعیت ته په کتو دا ډول کارونه ترسره کول د یوې خطرناکې معاملې څرگندويي کولی شي چې افغان مشران باید پاملرنه ور ته وکړي، ځکه د سیاسي ځواک ویشل کولی شي د ولس وپشلو ستونزه هم زیاته کړي هغه څه چې وخت پر وخت یې بهرنیان او په ځانگړې توگه امریکایي چارواکي په خپلو خبرو کې ذکر کوي.

د تاوتریخوالي لږوالي اوونۍ

د تېرې جمعې په ورځ طالب او امریکایي لوري د تاوتریخوالي کمولو اووه ورځنۍ لړۍ پیلولو په اړه څرگندونې وکړې. طالبانو او افغان دولت خپلو ځواکونو ته امر کړی ترڅو په یادو ورځو کې حملې ترسره نه کړي او دفاعي حالت غوره کړي او طالبانو په ورته حالت کې مخابراتي شبکو ته د 24 ساعته خدماتو وړاندې کولو اجازه هم ور کړه.

مگر افغان دولت بیا څرگنده کړه چې ځواکونه به یې یوازې د طالبانو پر وړاندې په دفاعي حالت کې قرار ولري، او د داعش په گډون د بهرنیو تروریستي ډلو پر وړاندې به خپلو حملو ته دوام ورکوي. په دغسې حالت کې چې له یوې خوا د تاوتریخوالي کمولو لړۍ چې د سولې پر وړاندې یو ښه پرمختگ گڼل کېږي کوم چې د امریکایي لوري د زیاتو غوښتنو برخه ده او بلخوا د بهرنیو تروریستي ډلو په نوم د حملو دوام چې په اوس کې د افغانستان لپاره ستر گواښ نه گڼل کېږي کولی شي د سولې راتلونکي پړاوونه له ستر خنډ سره مخ کړي. ځکه په هېواد کې دننه او بهر یو شمېر کړۍ شته چې په جگړو کې یې گټې نغښتي دي او هغوی به هڅه کوي ترڅو د سولې دغه لړۍ سبوتاژ کړي او دا کار بیا د اړوندو اړخونو ترمنځ یې باوري زیاتولی شي.

بلخوا د امریکا د بهرنیو چارو وزیر مایک پومپيو څرگندونې چې ویلي دي د تاوتریخوالي لړۍ پیلول د سولې اوږدمهالي واټن کې یو گام اخیستل دي، او د دې ترڅنگ کابل کې د امریکا سزادافیر راس ویلسن بیا د تاوتریخوالي کمولو په لومړۍ ورځ په خپل ټویټر د تاوتریخوالي کمول یو ښه گام بللی مگر زیاته کړې یې ده چې ډېر کار ته اړتیا لیدل کېږي. له دې څرگندونو ښکاري چې لا هم په نږدې راتلونکې کې د سولې څرگ نه ښکاري او ډېر کار ته اړتیا لیدل کېږي.

پایله

په داسې حال کې چې امریکا له افغان طالبانو سره د سولې خبرو اترو کې د پرمختگ خبر ورکوي، په کور دننه د ټاکنو پایلو پر سر د ملي یووالي حکومت مشران له سختو جنجالونو سره مخ دي. دغه ډول جنجالونه کولی شي د سولې پر وړاندې ملي اجماع کمزورې کړي او یو لړ ستونزې یې پر وړاندې ایجادې کړي. اړینه ده ترڅو د ټاکنو پر سر جنجالونه او سیالی د اوس لپاره پرېښودل شي او د سولې په برخه کې چې د ټولو افغانانو ستره هیله ده کار ترسره شي. د تاوتریخوالي کمولو اوونۍ په لړ کې باید ټول اړخونه خپلو ژمنو ته وفادار پاتې شي. د سیمې هېوادونه او نړیواله ټولنه

باید د بې باورۍ فضاء له منځه وړلو کې له افغان ولس سره مرسته وکوي او هغه کړۍ رسوا کړي چې غواړي د خپلو گټو لپاره د تاوتریخوالي کمولو او د سولې روانه لړۍ له بې باورۍ سره مخ کړي.

اړینه ده ترڅو افغان مشران د ټاکنو پایلو پر سر د اړوندو ټیمونو ترمنځ د درېیم گړي توب رول ولوبوي او د موازي حکومت جوړولو ترڅنګ د هر ډول بغاوت او هغو کړنو مخنیوي وکوي کوم چې د سولې پر وړاندې خنډ جوړوي. که د ټاکنو پایلو پر سر د جنجالونو لړۍ همداسې دوام پیدا کړي لږې نه ده، چې د سولې روانې هیلې به له منځه ولاړې شي او جگړې به لاپسې زور واخلي.

چهل سال بعد از قیام سوم حوت

چهل سال قبل از امروز (۳ حوت ۱۳۵۸ هـ ش) در حالیکه بیش از ۵۷ روز از تجاوز نیروهای شوروی در افغانستان گذشته بود، مردم کابل بر علیه نیروهای اشغالگر شوروی و حکومت دست نشانده آن دست به یک قیام تاریخی و حماسه ساز زدند. قیام کننده گان سوم حوت کابل، با سر دادن شعارهای الله اکبر، مرگ بر شوروی و مرگ بر کمونیزم، از یک طرف انزجار و نفرت شان نسبت به تجاوز ارتش سرخ به افغانستان و حکومت دست نشانده شان ابراز نمودند، و از جانب دیگر این پیام را به جهانیان رساندند که مردم افغانستان اشغال را قبول نکرده و بر علیه آن ایستادگی و مقاومت خواهند کرد.

هر چند این قیام توسط نیروهای شوروی و سربازان حکومتی با زور نیزه خاموش ساخته شد اما، جرقه آن، آتش جهاد را بر ضد تجاوز شوروی و حکومت دست نشانده چنان شعله ور ساخت که در فرجام سبب نابودی نه تنها حکومت دست نشانده در افغانستان گردید بل، اتحاد جماهیر شوروی را که خود را شکست ناپذیر لقب داده بود به کام نابودی کشاند. در این تحلیل کوشیده شده تا روی جریان قیام، گستردگی، پیامدها و پیام های این قیام تمرکز صورت گیرد.

جریان قیام و گستردگی آن

متأسفانه چیزهای زیادی در مورد قیام سوم حوت به قید تحریر نیامده. آنچه از اظهارات شفاهی و مقالات محدود درین عرصه، برمی آید اینست که قیام سوم حوت از منطقه خوشحال خان شهر کابل طوری آغاز شد که پایتخت نشینان قبل از آن توسط شب نامه ها از این قیام آگاهی حاصل نموده بودند. در ساعت ۷:۳۰ شب سوم حوت مردم روی بام های خانه خود برآمده با سر دادن شعارهای الله اکبر، مرگ بر شوروی و مرگ بر کمونیزم مخالفت شدید شان را با تجاوز شوروی و حکومت دست نشانده شان ابراز نمودند و شماری از آنان الله اکبر گویان در جاده ها ریخته و ماموریت های پولیس ناحیه اول شهر کابل را تحت تصرف شان در آورده و خلع سلاح کردند. فردای آن مردم در حالیکه بیرق های سبز را با خود حمل می نمودند با سر دادن شعار الله اکبر، مرگ بر شوروی و مرگ بر کمونیزم تعداد از سانه ها (رقاص خانه ها) را در ناحیه اول و دوم شهر کابل به آتش کشیدند.

گسترده‌گی این قیام به حدی بود که تقریباً می‌شود گفت که تمام کابل را شامل می‌شد. شهر کهنه، شامل چنداول و پل خشتی، دارالامان، خیرخانه، چهل ستون، افشار، خوشحال مینه، قلعه فتح الله، جمال مینه، جاده محمد خان، سالنگ وات، دشت برچی و تعداد از مناطق و نواحی دیگر را در بر گرفته بود.

شهر کابل تا ساعت ۱۲:۰۰ ظهر روز جمعه ۳ حوت در تحت کنترل قیام کننده گان قرار داشت. شوروی ها و دست نشاندگان شان به گمان اینکه کودتای از سوی شاخه های نهضت اسلامی افغانستان صورت گرفته است در محلات امن پناه برده بودند.

با وجود که تعداد از مورخین و کارشناسان به این باور اند که قیام سوم حوت یک قیام خودجوش بوده و از قبل برنامه ریزی نشده بود، اما، پیش زمینه این قیام در عرصه های بیداری و آگاهی دهی توسط نهضت اسلامی در افغانستان بوجود آمده بود. همچنان این قیام به باور بسیاری از اعضای نهضت اسلامی افغانستان یک قیام کاملاً سازمان دهی شده از سوی این نهضت بوده است، که نشر و پخش شب نامه ها به منظور دعوت مردم به قیام را یکی از دلایل پلان شده بودن قیام سوم حوت می دانند. در شب نامه ها از مردم فقط خواسته شده بود که در شب سوم حوت بالای بامهای شان برآمده و ندای الله اکبر را سر دهند، این مردم بودند بنا بر احساسات که داشتند در جاده ها ریختند که به این صورت کنترل از دست طراحان این قیام خارج شد.

در واکنش به این قیام، نیروهای ارتش سرخ شوروی و حکومت دست نشاندگان شان پس از آنکه دانستند که قیام کننده گان مردم ملکی اند و خلع سلاح؛ در بعد از ظهر سوم حوت، از زمین و هوا قیام کننده گان را مورد حمله قرار داده و صدها تن را به خاک و خون کشیدند و هزاران تن دیگر راهی زندان نمودند که بعضی از آنها ماه ها و حتی سالها بدون تعیین سرنوشت در عقب میله های زندان باقی ماندند. با وجود که تعداد دقیق کشته شده کان، زخمی ها و زندانیان این رویداد به دلیل کنترل شدید حکومت و نیروهای شوروی معلوم نیست اما، شماری از پژوهشگران آمار کشته و زخمیان حادثه را بین دو تا هشت هزار تن تخمین نموده اند.

نکته مورد توجه قضیه این است که قیام سوم حوت در شهر کابل صورت گرفته بود، همان کابل که در یک جوی اختناق و خفقان آوری به سر می برد و از نظر کمونیست ها، گهواره انقلاب کبیر ثور محسوب می گردید. حلقهات حکومت دست نشاندگان قبل از قیام مردم کابل این ادعا را داشتند که روستائیان کشور از درک اهداف انقلاب ثور عاجز اند و کشورهای مخالف حکومت کمونیستی افغانستان از احساسات پاک آنها استفاده کرده و آنان را بر علیه حکومت تحریک می نمایند، در مقابل شهر نشینان از اینکه با سواد اند حقیقت را درک می کنند. قیام سوم حوت کابلیان این ادعای حلقهات کمونیستی را به چالش کشیده و غلط ثابت کرد. قبل از قیام سوم حوت روستائیان کشور نیز گمان می کردند که کابل نشینان بیشتر کسانی اند طرفدار دولت دست نشاندگان، اما، قیام سوم حوت این پیام را به روستائیان رسانید که آنها با روستائیشینان کشور آرمان مشترک و هدف واحد دارند.

یک سال قبل از قیام حوت کابل، باشندگان هرات به همکاری افسران و سربازان فرقه ۱۷ مستقر در آن ولایت، بر علیه رژیم دست نشاندگان به قیام زده و حماسه ۲۴ حوت ۱۳۵۷ ه ش را رقم زدند. این قیام سه روز دوام کرده و در فرجام؛ حدود ۲۴ هزار تن از قیام کننده گان توسط نیروهای طرفدار رژیم از زمین و هوا به رگبار بسته شده و به قتل رسیدند. گزارش هایی وجود دارند که نیروهای هوایی شوروی نیز در سرکوب قیام کننده گان هراتی نقش داشته اند.

پیامد ها و پیام ها

قیام سوم حوت به مردم افغانستان الهام و جرئت بیشتر بخشید تا بر ضد تجاوز شوروی ها و نیروهای حکومتی دست نشانده شان دست به قیام های مسلحانه و غیر مسلحانه بزنند. دیری از این قیام نگذشته بود که در هر گوشه کشور مردم قیام های را بر علیه تجاوز شوروی و حکومت دست نشانده شان به راه انداختند، که دامنه این امر با گذشت هر روز بیشتر و بیشتر شده رفت و در نتیجه جهان را از هیولای کمونیزم نجات داد.

در اوایل امر، جهانیان اصلا این گمان را نداشتند که مردم افغانستان بتوانند در برابر نیروی ارتش سرخ شوروی و حکومت دست نشانده شان ایستادگی نمایند، اما، قیام سوم حوت در قلب افغانستان (کابل) این باور جهانیان را تا حدی به چالش کشید و پس از یکی دو سال دیگر، تمام دنیا به این قناعت رسید که مردم افغانستان قادر اند در برابر ارتش سرخ شوروی مقاومت نموده و آنرا به زانور در آورند. به همین خاطر دنیا بخاطر سرکوب اتحاد شوروی، با قوت در کنار مجاهدین قرار گرفتند.

هر چند قیام های زیادی قبل از این در مناطق روستایی کشور صورت گرفته بود اما، ویژه گی قیام مردم کابل در سوم حوت در این بود که نخستین بار و با این وسعت در قلب افغانستان صورت گرفته بود که این پیام های زیادی را به همراه داشت و دارد.

مردم کابل در قیام سوم حوت چنان تصویر یک رنگی را به نمایش گذاشتند که تاریخ نظیر آن را کمتر در حافظه داشت. در زمانیکه مردم کابل قیام سوم حوت ۱۳۵۸ هـ ش راه اندازی نمودند، اتحاد جماهیر شوروی یکی از ابر قدرت های دنیا بود. چنان در عرصه نظامی توانمندی داشت که خود را مظهر جبر تاریخ و قطب شکست ناپذیر لقب داده بود. با وجود این قدرت دولتی افغانستان نیز در اختیار کسانی قرار داشتند که بارها از شوروی ها خواسته بودند که به افغانستان تجاوز نمایند. در چنین یک وضعیت بود که مردم کابل بر علیه نیروهای شوروی و حکومت دست نشانده شان دست به قیام زد در حالیکه به جز شعار های الله اکبر، مرگ بر شوروی و مرگ بر کمونیزم دیگر اسلحه ی در اختیار نداشتند، این قیام اگر از یک طرف پیام شهامت و مردانگی مردم افغانستان را با خود داشت، از جانب دیگر، اعلان آشکاری بود برای تمام جهانیان که دیگر ضرور نیست از اتحاد جماهیر شوروی و قشون سرخ هراسی داشته باشید؛ زیرا که این دو به زودی در افغانستان شکست خواهند خورد.

پیشنهادات:

1. وزارت اطلاعات و فرهنگ و رسانه های دولتی و خصوصی باید به روز های تاریخی مردم افغانستان ارج قائل گردیده در کنار سائر روز ها، از روز سوم حوت نیز تجلیل شایان شان نمایند.
2. شاهدان قیام سوم حوت باید خاطرات شان از جریان این روز حماسه خیز را همراه با درسها و اندرزه های مستفاد از آن، به رشته تحریر در آورده و درج صفحات تاریخ معاصر کشور سازند. همچنان؛ نویسندگان و ادبای کشور باید حماسه سوم حوت را با آثار زیبای شان جاودانه بسازند.
3. جریانات سیاسی و مدنی کشور و اقشار مختلف مردم به خصوص نسل جوان؛ باید تاریخ معاصر افغانستان را با تمام نشیب و فراز آن مورد مطالعه دقیق قرارداده، آینده وطن را به اساس درسهاییکه از تاریخ کشور آموخته

اند، ترسیم نمایند. در غیر آن؛ ملتیکه حافظه ندارد، نمی تواند در میان ملتها زندگی باعزت و سر افراز داشته باشد.

منابع

- (1) پیرزاده غزنوی، ابودر، تاریخ سیاسی افغانستان معاصر ۴، نوبت چاپ: اول، ناشر: انتشارات حامد رسالت.
- (2) مایار، احسان الله، قیام ملت افغانستان، جلد دوم
- (3) طنین ظاهر، افغانستان در قرن بیستم
- (4) امت: یادى از قیام سوم حوت در شهر کابل - مصاحبه با استاد موسی فریور استاد فاکولته حقوق و علوم سیاسی پوهنتون کابل و یکی از شاهدان صحنه

<https://www.nooraf.tv/>

ارتباط با ما:

لطفا نظریات و پیشنهادات خود را جهت بهبود مطالب این نشریه با ما شریک سازید.

ایمیل: csrskabul@gmail.com - info@csrskabul.com

ویبسایت: www.csrskabul.com -- www.csrskabul.af

شماره تماس دفتر: + 93 (0) 784089590